

Araştırma Makalesi

Geç Ergenlikte Ayrılık ve Depresif Sorunsal: Projektif Bir ÇalışmaBengi DÜŞGÖR¹, Ahmet DÖNMEZ^{1*}¹ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:**depresyon,
geç ergenlik,
ayrılma-
bireyleşme,
ebeveyn evinden
ayrılma,
projektif testler

Psikanalitik kurama göre ayrılma-bireyleşme, geç ergenlik döneminde önemli bir gelişimsel görev olarak kabul edilir. Bu dönemin gelişimsel bir süreci olan ebeveyn evinden ayrılma eylemi, geç ergenin bireyleşme sürecindeki katkısı açısından önemlidir. Bu çalışmada, ergenliğin son evresi olan geç ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonun ayrılma-bireyleşme süreci ile ilişkisi hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında depresif geç ergenlerin ayrılma-bireyleşme süreci ile ebeveyn evinden ayrılmaya dair söylemleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bu amaçla, depresyon tanısı almış ve yaşları 19-25 arasında değişen 17 kadın ve 17 erkek olmak üzere toplam 34 gönüllü katılımcıyla çalışma yürütülmüştür. Katılımcılarla psikanalitik yönelimli ön görüşme yapıldıktan sonra Rorschach Testi ve Tematik Algı Testi uygulanmıştır. Uygulanan malzemeler, Fransız Okulu'na özgü içerik analiziyle yorumlanmıştır. İçerik analizi sonuçlarına bakıldığında elde edilen bulgular, depresif geç ergenlerin nesne ilişkilerinin sembiyotik türde belirginleştiğini, nesneden ayrılmada güçlük yaşadıklarını ve bu yüzden ebeveyn evinden ayrılmada zorlandıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, narsisistik yetersizlikten ötürü depresyon yaşadıkları görülmüştür.

Abstract**Keywords:**depression,
late adolescence,
separation-individuation,
leaving the parental
home,
projective tests

According to the Psychoanalytic Theory, separation-individuation is an important developmental task in late adolescence. The act of leaving the parental home, as an integral part of this developmental period, has important impacts on the individuation process in late adolescence. The aim of this study was to obtain information about the relationship between depression and the separation-individuation process during late adolescence. Besides, the relationship between separation-individuation process and the discourses on leaving the parental home were also evaluated within the scope of current research. The study was carried out with a total of 34 volunteer participants, 17 women and 17 men, who were diagnosed with depression and aged between 19-25. After psychoanalytical interviews, Rorschach Test and Thematic Apperception Test (TAT) were applied. The applied materials were interpreted with content analysis peculiar to French School. Results of the content analyses revealed that late adolescents who were diagnosed with depression, had symbiotic relationships and experienced difficulties while separating from the object. It was observed that narcissistic failure led to depressive affect and challenges in leaving the parental home.

*Sorumlu Yazar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Balabanağa Mah. Ordu Cad. No: 6, Laleli, Fatih/İstanbul, Türkiye
e-posta: dnmzahmet9@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.956380
Gönderim Tarihi (Received): 23.06.2021; Kabul Tarihi (Accepted): 01.03.2022
ISSN: 2148-4376

Giriş

Blos (1967), ergenliği ani ve hızlı fizyolojik değişimlerle başlayan, dürtü organizasyonunda ve benlik işlevlerinde temel bir yeniden organizasyonu ve yeni ruhsal yapılanmalara gidilmesini gerektiren bir olgunlaşma süreci olarak tanımlamaktadır. Ergenlik dönemiyle birlikte, eski çatışmalar, güçlü cinsel saldırgan dürtülerin hâkimiyeti altında tekrardan ele alınır. Ergenlik daha önceki tutumların, yapıların test edildiği, tekrardan gözden geçirildiği bir dönemdir (Güleç, 2014).

Hayatın erken dönemlerinden itibaren gördüğümüz ayrılma ve bireyleşme, ergenlik döneminde önemli bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenliği ikinci bireyleşme süreci olarak tanımlayan Blos (1967), ergenin temel görevini aile bağımlılığından kurtulma, içselleştirdiği nesnelere kendini uzaklaştırma olarak ifade etmiştir. Literatürde, ikinci bireyselleşme süreci çoğunlukla, geç ergenlik döneminde çocukluk bağımlılık durumundan mutlak bağımsızlık durumuna bir hareket olarak tasvir edilmiştir veya başka bir deyişle, bir ergenin ebeveynlerle olan tüm kişilerarası ilişkilerden uzaklaşma hareketidir (Kroger, 1992). Blos'a göre (1967), bireyleşme, büyüyen kişinin ne yaptığı ve ne olduğu konusunda artan sorumluluğu, onu etkileyen ve onu yetiştiren kişilerin omzuna yüklemek yerine, kendi üzerine almasını ifade eder. Josselson (1980), bireyleşmeyi, ergenlerin ebeveynleriyle olan bağlarından kopmaya çabalarırken, aynı zamanda farklı, özerk bir özne hedefine doğru ilerlemek olarak tanımlamaktadır.

Ayrılma-bireyleşme süreci çeşitli vazgeçmeleri zorunlu kılacaktır. Birey olma ve bağımsızlık yolunda atılan her adım içsel nesnelere veya kişileri yitirmek demektir (Geçtan, 2002). Anne-babayla kurulmuş o yoğun bağ, çocukluk, biseksüalite geride kalmıştır (Parman, 2012). Ergen, ailesinin korumasından ayrılmak, kendisini dayanak olarak almak zorundadır (İkiz, 2013a). Bu yönüyle baktığımızda ergenlik, aslında birçok kaybın ve ayrılığın yaşandığı bir dönemdir.

Yetişkinliğe geçişin önemli bir göstergesi olan ebeveyn evinden ayrılma eylemi, geç ergenlikte gelişimsel bir süreç olarak kabul edilir. Artık birey olma yolunda ilerleyen genç için, evden ayrılıp ayrılmama sorusu gündeme gelecektir. Nitekim evden ayrılmak, ebeveynlerden ayrı tutarlı bir benlik duygusu yaratmada önemli bir adımı temsil eder (Anderson ve Sabatelli 1999).

"Evden ayrılma" ile ilgili teorik açıdan en kapsamlı değerlendirme psikanalitik yaklaşımdan doğmuştur. Ayrılığı, aile bağımlılıklarından kurtulma olarak tanımlayan Blos'a göre (1967), aile bağlarının gevşetilmesinin evden ayrılmayı mümkün kıldığını ve ebeveynler ile genç yetişkin çocuklar arasında mesafenin kurulmamasının ayrılıkta zorluklara yol açabileceğini öne sürmektedir. Eiguer'e göre (2013), evden ayrılmak, işlevsel bir şey, bir

gereklilik, zorunluluktur. Aile evinden ayrılamamak, çok sayıda genç için bağımsızlığın gerçekleştirilmesinin önündeki bir engeldir.

Lauru'a göre (2013), anne-baba imgelerinin uygun bir şekilde içselleştirilmeleri ve özdeşleşmelerin ayarının başarılması durumunda gerçeklikte özerkleşme olası hale gelir ve bu da evden ayrılma sürecinin bir parçasıdır. "Ergenin ebeveyn evinden ayrılması bir eyleme geçiş midir" diye sorar Didier Lauru. "Bu, eylemin gerçekleştirdiği ortama bağlıdır. Asıl bilinmesi gereken, ergenin bu eylem üzerine düşünüp düşünmediği ya da bu eylemi aniden gerçekleştirip gerçekleştirmediğidir" der. Benzer şekilde Kins ve Beyers (2010), genç yetişkinlikte evden ayrılma sürecini incelerken, sadece bir kişinin ebeveyn evinden ayrılıp ayrılmadığına değil, aynı zamanda bu davranışın özerk veya oldukça kontrollü bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğine de dikkat etmek gerektiğini vurgularlar. Ebeveyn evinden ayrılmak, aileden fiziksel olarak uzaklaşmak içsel ayrılık sürecinin dışa dönük bir tezahürü olsa da bu sürecin çekirdek elemanı değildir. Gerçek anlamıyla ayrılmamanın ebeveynlerden fiziksel olarak ayrılma olarak yorumlanması yerine ayrılığın intrapsişik süreç olarak görülmesi önemlidir (Blos, 1967, 1979; Mahler, 1975).

Ergenlik aynı zamanda, depresyonun doğasını, seyrini ve tedavisini anlamak için önemli bir gelişimsel dönemdir. Depresyonu olan ergenler, yetişkin depresif bozukluklarında görülenlere benzer belirtiler gösterebildiklerinden uluslararası tanı kılavuzları yetişkinler ve gençler için aynı kalmaktadır (APA, 2013; WHO, 1992). Bununla birlikte gençlerde depresyon, bir ucunda "normal hüüzün", diğerinde ise şiddetli depresyon olan bir süreklilik üzerine kavramsallaştırılabilir. Düşük ruh hali ve uyku bozuklukları gibi belirtiler gençlerde sık görülür. Tanı kılavuzları, bunlara önemli bir bozulma ve sıkıntı eşlik ettiğinde ve en az 2 hafta boyunca sürekli olarak devam ettiğinde "bozukluk" olarak adlandırılabilceğini göstermektedir (APA, 2013; WHO, 1992). Ergen depresyonunda duygusal belirtilerden ziyade, davranışsal belirtilerinin ön planda olduğu ifade edilmektedir. Arkadaş geçimsizliği, aile bireyleriyle çatışma ve davranış bozukluğu gibi durumlar, altta yatan başarısızlık, değersizlik ve çaresizlik duygularının göstergesi olabilmektedir (Taşkın ve Çetin, 2006).

Ergenlikte gelişen depresyon, bireyleşmede başarısızlık (Blos, 1967), güvensiz bağlanma (Armsden ve diğerleri, 1990), olumsuz ebeveyn tasarımları ve ayrışmamış nesne ilişkileri (Blatt ve diğerleri, 1976) gibi faktörlerle de ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte depresyon, klinik bir bozukluk olarak değerlendirilebileceği gibi, normal ve gerekli bir duygulanım (Freud, 1914; Zetzel, 1960), gelişimsel bir basamak (Winnicott, 1954), eski problemlerin onarımı (Rubinfine, 1968), çocukluk dönemindeki yoksunluklara bir tepki veya bir karakter tarzı olarak da açıklanabilmektedir (aktaran Milne ve Lancaster, 2001).

Psikanalitik çalışmalar, ergenlik döneminde tekrar canlanan ödipal çatışmaların ve çocuksu nesnelere ayrılarak yeni nesnelere yatırımda yaşanan zorluğun depresyonu tetikleyebileceğini göstermektedir. Çocuklukta anne-babaya yapılan yatırım ergenlikle birlikte çekilecektir ve bu da narsisizmi daha da kırılğan hale getirecektir. Bu nedenle, ergenler narsistik kırılğanlıklarından dolayı depresif reaksiyonlara yatkındır (Levinsohn ve Clarke, 1999).

Ergenliğin, nesne ile bağların yeniden test edildiği ve çocukluk bağlanmalarının yasının yapıp yeni nesne ilişkilerine gidilen bir dönem olduğu (İkiz ve Düşgör, 2005) düşünüldüğünde, kendi içinde depresif bir potansiyel taşıdığı söylenebilir. Nitekim Arnoux (2005), ergenlik döneminin kendi içinde depresif bir potansiyel taşıdığını, bu depresif durumun çocukluğun ve ona bağlı nesnelere kaybı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Jacobson ise (2015), ergenin depresyon ve taşkınlık hallerinin çeşitli anlamları ve sebepleri olabileceğini ve bu yüzden pek çok çatışma ve mekanizma barındırdığını söyler. Ergenin yaşadığı mutsuzluk, terk etmek zorunda olduğu çocukluk nesnelere ve uğraşlarıyla ilgili üzüntüsünü ifade edebilir ve üzüntüsü acı veren özlemlerinin izlerini taşıyabilir; çünkü bu nesnelere geri dönemediği gibi aynı zamanda henüz yeni başarı, kişisel yatırım ve haz düzeylerine de erişmemiştir (Jacobson, 2015).

Ergenlik döneminin narsistik boyutunun genellikle ön planda olduğunu belirten Arnoux (2005), ergenin kendi bedeninde yaşadığı dönüşüm sonucu ortaya çıkan depresif potansiyelin ve nesne ilişkilerindeki zorunlu değişikliklerin, ruhsal işleyiş ve benlik üzerinde şiddetli bir travmatik etkisi olduğunu öne sürmektedir. Erinlik ile birlikte çocukluktan belirgin bir kopmanın olması ve dürtü organizasyonunda yaşanan değişim sonucu narsistik katman derinden bir sarsıntıya maruz kalır. Ergen kendi bedeninde yaşadığı dönüşümün sarsıcı etkisinin yanı sıra çocukluktaki idealizasyonların yıkılması gerektiği gerçeği ile karşı karşıya gelmektedir (Dönmez, 2005).

Depresyon, içsel kırılğanlığını ortaya çıkarmaktır. Bireyin narsistik dayanaklarına ve benliğinin tümgüçlülüğüne dokunan bir şeydir. Ergenlik dönemindeki depresif duygulanım nesne kaybının ifadesidir (Alsancak Sönmez, 2011). Ergenin kaybettiği nesnelere yerine yeni nesnelere koyma süreci pek kolay değildir çünkü bu yeni nesnelere kaybı da narsistik incinmelere kolaylıkla neden olur. Bu sebeple ergen, benliğin fakirleşmesinin ve kırılğanlaşmasının önüne geçmek için kayıplarını reddedebilir ve bu nedenle de depresyona yatkınlaşabilir (Şahin, 2011).

Bu kuramsal yaklaşımlardan hareketle çalışmamızda, geç ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonun dinamiğini anlamak, yaşam boyu aktif olan ve ergenlik döneminde ikinci

kez ortaya çıkan ayrılma-bireyleşme sorunsalının depresyonla olan ilişkisine dair bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışma, Van Eğitim Araştırma Hastanesi Psikiyatri Polikliniğine başvuruda bulunmuş ve DSM 5 tanı kriterlerine göre depresyon tanısı almış yaşları 19 ile 25 arasında değişen 17 kadın ve 17 erkek olmak üzere toplam 34 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızın örnekleme, projektif bir çalışma için yeterli sayının çok üzerindedir. Blos (1967) geç ergenlik dönemini 19-25 yaş aralığında tanımlamaktadır. Araştırmamızda bu nedenle yaş aralığı 19-25 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilme kriteri, "DSM 5'e göre depresyon tanı kriterlerini karşılması ve depresyonun derecesini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçek olan Hamilton Depresyon Ölçeği'nden 8-28 arası puan almış olma" olarak belirlenmiştir. Majör depresyona işaret eden 29 ve üzeri puan alan hastalar araştırmaya dahil edilmemiştir. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın beşincisinde (DSM-5) majör depresif bozuklukta psikotik semptomların görülebileceği ifade edilmektedir. Bu çalışma ise, ayrılık endişesiyle ilgili bir çalışma olduğundan psikotik bir sürecin görülebileceği majör depresyon çalışmaya dahil edilmemiştir. Araştırmanın amacı hakkında katılımcılara bilgi verilip, onayları alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır. Uygulanacak projektif testler nedeniyle de 34 kişilik bir grup bu çalışma için yeterli görünmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik Form, Hamilton Depresyon Ölçeği, Yarı Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu, Rorschach Testi ve Tematik Algı Testi kullanılmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Formu. Çalışmanın gerçekleştiği hastanenin Etik Kurulundan izin alındıktan sonra araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara onam formu imzalatılmıştır. Bu form, katılımcıların yapılan araştırma hakkında bilgilendirilmelerini sağlayan ve onaylarını içeren kısa bir açıklamadan oluşmaktadır.

Hamilton Depresyon Ölçeği. Max Hamilton tarafından 1960 yılında geliştirilen ve günümüzde depresyonun derecesini ölçmek için kullanılabilecek bir testtir. Son bir haftalık süreçte yaşanan depresyon semptomlarını sorgulayan 17 maddelik bir ölçektir. Uykuya dalma güçlüğü, gece yarısı uyanma, sabah erken uyanma, somatik semptomlar, genital semptomlar, zayıflama ve iç görü ile ilgili maddeler 0-2, diğer maddeler 0-4 puan arasında

derecelendirilmiştir. Ölçeğin en yüksek alınabilecek puanı 53'tür. 0-7 puan depresyon olmadığını, 8-15 puan hafif derecede depresyonu, 16-28 arası puan orta derecede depresyonu, 29 ve üzeri puan ağır derecede depresyonu göstermektedir. Akdemir ve arkadaşları tarafından, ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 1996 yılında test edilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği .85; iki-yarım güvenilirliği .76; Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .75 ve güvenilirlik katsayıları .87 ve .98 değerleri arasında bulunmuştur (Akdemir ve diğerleri, 1996).

Rorschach Testi. Hermann Rorschach tarafından 1921'de geliştirilmiş olan Rorschach Testi, projektif bir test olup üzerinde mürekkep lekeleri olan 10 adet kart içermektedir. Testteki 1, 4, 5, 6, 7 numaralı kartlar koyu renkli, siyah ve beyaz, 2 ve 3 numaralı kartlar siyah ve kırmızı, 8, 9 ve 10 numaralı kartlar ise pastel renklidir. Simetrik olmaları ve bir eksen etrafında oluşmaları bu kartların ortak özellikleridir (İkiz, 2013b). Bireysel uygulanan Rorschach Testi'nde, süre sınırlaması yoktur. Kişiden, kartlarda gördüğü her şeyi söylemesi istenir. Test uygulayıcısı, kişinin verdiği cevapları, yaptığı yorumları, sözel olmayan tüm davranışlarını, her karta cevap veriş süresini ve kartların pozisyonundaki tüm değişiklikleri not eder (Anzieu ve Chabert, 2011).

Testin Türkiye'deki standardizasyon çalışması İkiz ve arkadaşları (2013b) tarafından yapılmıştır. Testin yorumlaması Fransız Okulu Yorumlama Sistemi'ne bağlı kalınarak yapılmıştır. Rorschach Testi'nin değerlendirme ve yorumlama yöntemleri ekolden ekole farklılık gösterebilmektedir. Bunlardan biri, Amerikan Okulu'nun geliştirdiği ve John Exner'in çalışmalarıyla ön plana çıkan bütünleştirici bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, test sonuçları tanımlayıcı, faydacı ve betimseldir. Kişilik kuramlarının sağladığı derinlikten yoksun olan testin amacı sorun çözme olup, cevap süreci algısal-bilişsel terimlerle açıklanmaktadır. Testin yalnızca içeriği değil, nasıl söylendiği ilkesine dayanan Fransız Okulu'nda ise, söylemin devamlılığı ve yorum çok önemlidir. Ruhsal yapılanma, rüyada olduğu gibi gizil ve görünür içerik birlikte değerlendirilerek anlaşılmaya çalışılır (İkiz, 2013b).

Bu çalışmada, Rorschach Testi yanıtlarının kodlamaları İkiz ve arkadaşları (2013b) tarafından yapılan standardizasyon çalışmalarına göre yapılmıştır. Elde edilen veriler, Fransız Okulu'na özgü içerik analizi yöntemi ile yorumlanmıştır.

Tematik Algı Testi (TAT). Tematik Algı Testi, 1935'te Morgan ve Murray tarafından geliştirilmiştir. 1943 yılında ise Murray, testin son halini yayınlamıştır (Anzieu ve Chabert, 2011). Tek seferde uygulanan TAT'de kişiden her kartta bir hikâye anlatması istenir. Her bir kartın gizil ve görünür içeriği mevcuttur. Hastalar, kartların onlara sunduğu bağlamda kendi içsel süreçlerini, ruhsal işleyişlerini bu kartlara yansıtırlar. Özellikle kişinin nesne ilişkileri dünyası hakkında bilgi veren TAT, klinikte Rorschach Testi ile kullanıldığında kişi hakkında daha zengin ve kapsamlı bilgiler edinilir (İkiz, 2011).

Rorschach Testi'nde olduğu gibi, TAT de psikanalitik kuram temel alınarak Fransız Okulu'na göre yorumlanmıştır.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Katılımcılar, Van Eğitim Araştırma Hastanesi Psikiyatri Polikliniği'ne başvuruda bulunmuş ve depresyon tanısı almış geç ergenlerden oluşmaktadır. Katılımcılara araştırmanın amacından bahsedilmiş ve onam formu imzalatılmıştır. Uygulamalar, Van Eğitim Araştırma Hastanesinin Psikolog odasında gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış ön görüşmelerin ardından önce Rorschach Testi ardından TAT uygulanmıştır. Görüşme ve test uygulamalarının süresi katılımcılara göre değişkenlik göstermiş olmakla birlikte tüm oturum en az 2 saat en çok 3 saat 30 dakika sürmüştür. Araştırmacı ön görüşme ve test uygulamalarında katılımcıların söylemlerini not almıştır. Veri toplama işleminin ardından klinik görüşme ve test protokolleri düzenlenmiş, Rorschach Testi ve TAT Fransız Okulu Kodlama Sistemine göre kodlanmış ve Fransız Okulu'nun geliştirdiği içerik analizi esas alınarak psikanalitik kuram çerçevesinde klinik görüşme ve projektif test bulguları yorumlanmıştır.

Tüm görüşme ve test uygulamaları aynı araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, Rorschach ve Projektif Testler Derneği tarafından verilen 2 yıl süren Rorschach Testi ve 1 yıl süren TAT kuramsal ve süpervizyon eğitimlerini başarıyla tamamlayarak projektif testleri uygulayabilme ve yorumlayabilme yetkinliğini kazanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların sosyo-demografik bulguları incelendikten sonra, ön görüşmeye dair bulgular ve uygulanan projektif testler ile ilgili bulgular incelenmiştir.

Sosyo-Demografik Bulgular

Bu araştırma, yaşları 19-25 arasında olan 17 kadın ve 17 erkek olmak üzere 34 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Yaş ortalaması 22 olan katılımcıların tamamı Van ilinde ikamet etmektedir. 28'i aile ile yaşamakta, 6'sı ise aileden bağımsız yaşamaktadır. Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında 18'i üniversite öğrencisi, 10'u üniversite mezunu, 6'sı ise lise mezunudur. Katılımcıların düşük ve orta sosyoekonomik düzeye sahip oldukları görülmüştür.

Klinik Görüşmeye Dair Genel Bulgular

Psikanalitik kuram çerçevesinde ele alınan bu çalışmada yapılan ön görüşmelerin, bilinç düzeyindeki malzemeyi temsil ettiği, buna karşılık uygulanan projektif testlerin ise bilinçdışı malzemeyi yansıttığı bilinmektedir. Test uygulamaları öncesinde katılımcılarla yapılan yarı-yapılandırılmış ön görüşme aracılığıyla her bir katılımcının kişisel geçmişi ve aile öyküsü hakkında bilgi alınmıştır. Katılımcıların aile ile yaşayıp yaşamadığı, aileden ayrıldığı bir dönem olup olmadığı, olduyorsa bu süreci nerde nasıl geçirdiği, aile evinden ayrılmayı düşünüp düşünmediği, bunun hayalini kurup kurmadığı gibi sorular sorulmuştur. Katılımcıların çağrışımlarına müdahale edilmemiştir.

Depresif geç ergenlerin anneleri hakkındaki söylemleri incelendiğinde, annelerin müdahaleci ve aşırı koruyucu özellikleri ile tanımlanmaları dikkat çekicidir. İlgili, fedakâr bir anne tasviri ile birlikte, ayrışmaya izin vermeyen, bireysellik için alan bırakmayan bir anne tanımı yapılmaktadır. Anneyle paylaşımaya dayalı yakın bir ilişki betimlenirken aynı zamanda ilişkideki bu yakınlığın rahatsız ediciliği de hissedilmektedir.

Erkek Katılımcı, B., 22 yaş:

Rasyonel bir insan, soğukkanlılığı hep ağır basar. Kendi çocukları için en iyisini isterken aynı zamanda onun istediği gibi biri olmamızı da ister, yani hissettirir bunu bize. Bazen anne-babamı hoşnut etmek için kendi mutluluğumdan feda ettiğim oluyor, sanki yapmak zorundaymışım gibi.

Kadın Katılımcı, R., 21 yaş: "Annem çok ilgili, fedakâr. Ancak biraz baskıcı da. Mesela mezuniyet günümde o kadar mağaza gezmişim ama yine de en son annemin beğendiği elbiseyi giydim istemeyerek. Onun isteklerini yerine getirmediğim de hep suçlu hissedirim, darılırdı falan."

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş: "Fedakâr, iyi niyetli ve kaygılı biri. Kötü bir şey olduğunda çabuk panikler, surat astığımda nedenini sorgular hemen. Ne bileyim fazla yakınız bu iyi bir şey mi bilmiyorum."

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş: "Fedakâr, yardımsever biri ancak fazla baskıcı. Sürekli karışır her şeyimize."

Katılımcıların evden ayrılmaya dair söylemlerine bakıldığında ise, aile ile birlikte yaşayan katılımcıların büyük çoğunluğunun, ebeveyn evinden ayrılmayı, bağımsız bir yaşamı arzuladığı ancak bu eylemi gerçekleştirmenin zorluğuna vurgu yapmaları dikkat çekicidir. Katılımcılar bir yandan aileden uzaklaşmayı, kendi başına bir hayat kurmayı arzularken diğer taraftan yalnızlığı, güvensizliği çağrıştırdığı için evinden ayrılmayı istememektedirler. Aileden

bağımsız bir yaşamın beraberinde getireceği sorumluluklar, tek başına kalmayla baş edememe düşüncesi ebeveyn evinden ayrılmayı güçleştirmektedir.

Erkek Katılımcı, N., 22 yaş:

Aslına bakarsanız hiç rahat değilim ailemle. Üniversiteyi bu yüzden kurtuluş yolu olarak görüyorum. Ailemden uzaklaşmayı çok istiyorum, daha rahat özgür hissedeceğim. Ama bu zamana kadar sürekli ailemin sözüyle hareket ettim, gidersem kendi kararlarımı kendim alabilir miyim korkusu da var. Hiç kendi hayatıma dair karar almadım, annem babam ne dediyse onu yaptım hep. Kısacası hem ayrılmak istiyorum hem de ayrılmak ürkütücü de geliyor.

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş:

Mezun olduktan sonra evden ayrılabilirim aslında. Daha iyi olacak eğer ayrılırsam. Herkes burada, yoğun bir hayat. Sürekli kafam meşgul burada. Kafa sakinliğini hiçbir şekilde yaşayamıyorum. Bana ait bir hayat değil gibi. Burayı çok seviyorum ama.. Aileme çok düşkünüm, kendimden çok ödün veririm ailem için. Onlar önde geliyor, bu yüzden ayrılma fikri kötü de hissettiriyor, güvende hissettiriyorlar. Daha uzakta olmak yalnızlığı da çağrıştırıyor.

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş:

Tek başıma yapamayacağımı düşünüyorum, ablam ne güzel gitti, ayrıldı buradan. Özgüven sahibi bir kadın, bense hastaneye bile tek başıma gelemiyorum. Ailem sürekli sen bizsiz yapamazsın dediler. Bir taraftan artık büyüdün sen diyorlar, diğer taraftan da büyümeme izin vermiyorlar. Hala çocuk gibiyim neredeyse.

Kendi hayatlarını kurmayı göze alamayan katılımcılar, kimi zaman ebeveynlerin onlara sunduğu yaşam standartlarından vazgeçmek istemediklerini ifade ederken, kimi zaman da maddi zorluklar, ekonomik paylaşımın zorunluluğu gibi nedenlerin evden ayrılmayı güçleştirdiğini ifade etmişlerdir.

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş: "... Neredeyse her isteğim yerine getiriliyor, evden ayrılırsam kendi hayatımı zorlaştırmış olurum"

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş: "... Kalabalık bir ailem var, okuyan kardeşlerim var. Maddi anlamda destek olmam gerekiyor. Babamın tek başına buna gücü yok"

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş: "Ayrılmak istiyorum. Ayrılırsam daha mutlu olmayacağımı da biliyorum bir taraftan da. Kardeşlerim var onlara bakmam gerekiyor. Ekonomik anlamda evin geçimine katkıda bulunuyorum"

Katılımcıların önemli bir kısmının, ebeveynlerin görüşüne ve onayına büyük önem verdikleri, aile bağlarının önemine vurgu yapan söylemlerde buldukları görülmüştür. Bu

yüzden bazı katılımcılar için ebeveyn evinden ayrılmak, aile dayanışmasına karşı gelmek veya saygısızlık olarak da algılanmaktadır.

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş: "Hiç öyle bir hayalim, düşüncem olmadı. Bunun düşüncesi bile kötü hissettiriyor, saygısızlık gibi anlaşılır. Geniş bir ailem var, kalabalık olmak, hep bir arada olmak güzel"

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş: "... Ailem asla onay vermez. Ben de onların istemediği bir şey yapmam, üzmem istemem onları"

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş: "... Aileme çok düşkünüm, kendimden çok ödün veririm ailem için. Onlar önde gelir her zaman"

Erkek Katılımcı, V., 21 yaş: "... Ailem benim her şeyim, herkes gider ama aile gitmez"

Aileden ayrı yaşayan katılımcıların evden ayrılma sürecine baktığımızda ise, kendi kararlarından ziyade zorunluluktan kaynaklı ve istenmeyen bir ayrılık olduğu görülmektedir. Evden ayrılma anı anlatılırken, aileye ve özellikle anneye olan yoğun bağlılıklarının sık sık dile getirildiği ve geçen zamana rağmen aileden ayrı yaşamaya olumlu bakılmadığı dikkat çekmektedir.

Erkek Katılımcı, R., 25 yaş:

Çok zordu, çok ağlamıştık. Özellikle annem. Atamamdan dolayı mecburen ayrıldım hiç istemediğim halde. İlk zamanlar çok kötüydü. Annem günde birkaç kez arardı, bazen telefonda da ağladığı olurdu. 5 yıldır ayrıyız, uzaklar bana. Her gün arar konuşuruz, hala telefona cevap vermediklerinde kaygılanıyorum ama. Acaba başlarına bir şey mi geldi diye.

Kadın Katılımcı, A., 21 yaş:

Çok kötü olmuştum, yemek yiyemiyordum, sürekli ağlıyordum. Annem benden beterdi, telefonla bile konuşamazdı çoğu zaman. Aslında Almanya'ya gitme imkânım vardı, daha iyi çalışıp hayatımı kurabilirdim ancak annem istemedi, ağladı falan. Hepimizin bir arada olmasını ister sürekli. Çok düşünür bizi, çok fedakâr. Van'a her geldiğimde ağlar, aşırı duygusal. Hep yanında olmamızı ister. Babam ondan farklı ama biz uzakta olsak da problem etmez.

Fiziksel olarak aileden uzak, bağımsız bir yaşam sürüyor olsalar da aslında aileden ruhsal olarak ayrışmada yaşanan zorluk, katılımcıların söylemlerinde açıkça görülmektedir. Aileye olan yoğun bağlılık ve kaygılı ebeveynlerin varlığı, katılımcıların ayrılma-bireyleşme süreciyle başa çıkmasını güçleştirdiğini söyleyebiliriz. Sonuç olarak, her ne kadar ayrılma-bireyleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde çözümlenmesinde evden ayrılma eyleminin önemli bir etkisi olduğu düşünülse de bunun tek başına yeterli olmadığı söylenebilir.

Projektif Testlere Yönelik Genel Bulgular

34 katılımcının Rorschach ve TAT sonuçları incelendiğinde, genelinin sınır-durum işleyiş içinde olduğu görülmüştür. Gerçeklik ilkesinin belirleyicilerinden olan F+ yüzdelerinin yüksek olması, ayna ilişkisine dair yanıtlar, özne ile nesne arasında mesafenin olmadığı, sınırların kaybolduğu ve nesneden ayrışmada zorluğu ifade eden sembiyotik ilişkiler, ayrışmamış-iç içe tasarımlar katılımcıların protokollerinde görülen ortaklıklar olup sınır işleyişe dair problematiği akla getirmektedir. Bununla birlikte çatışmanın daha çok nesne kaybı ile ilişkili olduğu da görülmektedir. Nesne kaybına duyulan endişe Rorschach Testi'nde beyaz renge aşırı hassasiyet şeklinde görülmektedir (İkiz, 2013b). Katılımcıların Rorschach Testi yanıtlarına bakıldığında, siyah ve beyaza hassasiyet olarak adlandırılan C' yanıtlarının fazlalığı, nesneden ayrışmada yaşanan zorluk, birbirinden farklılaşmaya tahammül edememe şeklinde tanımlanan ayna ilişkisine dair yanıtlar ve son olarak narsisistik açıdan yetersizliğe vurgu yapan yanıt örnekleri dikkat çekicidir. TAT'de ise, nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluşturulduğu, özellikle C serisinden yanıtlarla sık karşılaşıldığı göze çarpmaktadır. TAT değerlendirme fişinde Çatışmadan Kaçınma Eksenini olarak tanımlanan C yanıtlarından sınırların geçirgenliği olarak tanımlanan CL-1 yanıtları ile nesnenin dayanak işlevine vurgu olarak tanımlanan CL-3 yanıtları (İkiz, 2011), katılımcıların oluşturduğu hikâyelerde sıklıkla görülmüştür. Bununla birlikte TAT'de eksiklik ve yetersizlik temalarına sıkça rastlandığı da görülmüştür. Bu kısımda özet bir şekilde verilen temalar ve yanıt içerikleri, aşağıda ayrıntılı olarak örneklendirilecektir.

Ayrışma Sorunsalının Rorschach Testi'ne Yansıması

Projektif testler aracılığıyla depresif geç ergenlerin ruhsal süreçlerinin incelendiği bu çalışmada, katılımcıların nesne ilişkilerine dair bilgi edinmek ve ayrılma-bireyleşme süreçlerinin nasıl işlendiği görmek amacıyla Rorschach Testi'nde 2., 3., 7., ve 9. kartlara verilen yanıtlar incelenmiştir. Nesne ilişkilerine dair bilgi aldığımız bu kartlar aynı zamanda ayrılma-bireyleşme dinamiğini göstermesi açısından önemlidir (Anzieu ve Chabert, 2011). Bununla birlikte TAT'nin ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi veren 2. kartta (İkiz, 2011) anlatılan hikâyeler değerlendirilmiştir. Son olarak, Rorschach Testi'nin son kartı olan 10. kartı ile TAT'nin son kartı olan 16. kartı aracılığıyla katılımcıların ayrılıkla nasıl başa çıktıkları anlaşılabilir. Bu kartlar ayrılmaya dair kartlar olması sebebiyle genellikle kişilerin ayrılık endişelerini yaşama biçimleri hakkında bilgi vermektedir (İkiz, 2013b).

Anzieu ve Chabert (2011)'in görüşlerinde özetlendiği gibi, Rorschach Testi'nde verilen kinestezi (hareket) yanıtları, net ve belirsizlikten uzak ise bireyleşme süreçlerinin etkili olduğu söylenebilir. Buna karşılık, kişilerin birbiriyle karıştırılması, sembiyotik türde ilişkiler ve

çiftlere sık gönderme yapma ise (örneğin ikiz yanıtları) özne ile nesne arasındaki yetersiz bir ayrılmanın ifadeleridir. Bu yanıtlar aynı zamanda, sürekliliğin olmadığı bir varoluş duygusunu ve yeterince farklılaşmamış bir kimliği de gösterir.

Katılımcıların Rorschach Test'inin genel bulgularına bakıldığında, özne ile nesne arasında yeterli mesafenin olmadığı, nesneden ayrışmada zorluğu ifade eden sembiyotik ilişkiler ön plana çıkmaktadır.

2. Kart: "Ve şuralar **birbirine yapışmış iki kuşa** benziyor. Şurası gagaları"

7. Kart: "Burada da ona benzer bi şey var aslında ama vücutları uzak birbirinden, ayakları yapışık halde. ... Uzaktan tamamına baktığımda **elleri yapışık iki adam**"

9. Kart: "Burada bir karmaşa var, diğerleri birbirinden ayrıydı ama **burda her şey iç içe**".

2. Kart: "İki sarıklı adam elleri dizleri **birbirine yapışık** şekilde birbirine bakıyorlar "

"Aynısı", "aynı şekilde", "aynı şey" gibi, farklılığa tahammül edememeyi düşündüren, benzerliğe vurgu yapan yanıt örneklerine de sıklıkla rastlanmaktadır. Ötekinden ayrışmada yaşanan güçlüğe denk düşen bu yanıtlar, aynı zamanda öznenin narsisistik açıdan yaşadığı eksikliği de düşündürmektedir.

7. Kart: "Karşılıklı duran süs köpekleri. **Aynı pozisyonda durmuşlar**"

9. Kart: "İki **özdeş** birbirlerine dönmüş sürüngenler"

2. Kart: "Yine **aynı** şekil, iki ciğer"

7. Kart: "Bulutlara benziyor, **yansımaları** var bulutların"

Özellikle, Rorschach Testi'nin ilk nesneden ayrışmaya ve annesel bağa dair bilgi veren 7. kartında (İkiz, 2013b) ayrılma-birleşme temalarının yoğunluğu dikkat çekicidir. Verilen ilişki yanıtlarında, ilişkiler birleşme ve ayrılık arasında gidip gelmektedir. Ayrılık ve birleşme ekseninde oluşturulan yanıtların bu denli ön plana çıkması ayrılma bireyleşmeye dair yaşanan çatışmanın yoğunluğuna işaret etmektedir.

7. Kart: "Sanki ufak parçalara **ayrılmış** bölgeler gibi, önce daha **ayrıydı** bu bölgeler sonra **birleşmeye** başlamışlar"

7. Kart: "Bulutlara benziyor, **birleşip ayrılan** bulutlar"

7. Kart: "Sanki önce bir bütünmüş sonra **ayrılmış** ve tekrar **birleşmeye** çalışıyor"

7. Kart: "Bunlar bana kıtaları hatırlattı. Kıtalar gibi **bölünmüş** sonra **ayrılmışlar**"

Ergenlik birçok kaybın ve ayrılığın yaşandığı bir dönemdir (İkiz, 2013a). Büyümeyle birlikte ergen, yetişkinliğe doğru yol alırken çocukluğa ait olanları bırakma zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Bu yönüyle bakıldığında Rorschach Testi'nin son kartı olan 10. kartta, depresif ergenlerin ayrılıkla ilgili kaygılarla nasıl başa çıktığının anlaşılması önemlidir.

Diğer ilişki kartlarında olduğu gibi, katılımcıların ayrılık endişesini yaşama şekillerini görme imkânı veren 10. kartta da ayrışmada yaşanan zorluk dikkat çekicidir. Bununla birlikte nesne ile yakınlaşmaya, birleşmeye yönelik arzunun ifadesi olan yanıt içeriklerinin yoğunluğu da göze çarpmaktadır.

10. Kart: "İki kuğu gibi, sırtları birbirine dönük ama **bağları** var, **birbirlerine bağlar**, Şurda da **bitişikler** zaten, **kopamıyorlar** sanki"

10. Kart: "İki yolu **birleştiren** bir kütle, taş ya da cisim var"

10. Kart: "Şu maviler birbirlerine **yaklaşmaya** çalışıyor"

10. Kart: "Ne güzel. Böyle rengârenk. İki tane karşılaşan iki şey var. **Bağlanmışlar** birbirine. ... Ortadaki maviler de **bağlantıyı** sağlıyor. İnsanlar sonradan yol yapmış gibi burda. Denizi doldururlar ya"

Ayrıca katılımcıların, dayanak ihtiyacını akla getiren "birlikte" yapılan eylemlere sıklıkla yer verdikleri de görülmüştür. Tek başına kalma kapasitesinde eksikliği düşündüren "evlilik, bir arada olma, dayanışma" temaları da ön plana çıkmaktadır.

10. Kart: "**Birbirine tutunmaya** çalışan iki şey gibi, bir **dayanışma** var gibi"

10. Kart: "Önemli bi yere giden iki kişi var, ortada **birleşmişler**, el ele **tutuşmuşlar**. **Evlilik** merasimi gibi sanki"

10. Kart: "Mutlu bir resim. Rengârenk. Her şey **bir arada**"

TAT'nin ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi veren 2. kartında anlatılan hikâyeler bakıldığında ise, katılımcıların büyük çoğunluğunun ödipal üçgeni kuramadığı bunun yerine ayrılma-bireyleşme ekseninde hikâyeler oluşturdukları görülmektedir. Depresif bir duygulanım etrafında, birincil nesnelere ayrışmada zorlanmayı akla getiren hikâyeler ön plana çıkmaktadır.

2. Kart: "... Kız eğitim almaktan vazgeçecek bence, **ailesinin şartlarında yaşamaya** devam edecek. İyi bir gelecek beklemiyor onu"

2. Kart: " ... Akl **ailesinde** kalacağı için **mutlu olmaz, geri döner belki**"

2. Kart: "... Ayaktaki okumaya hevesli bir kız, **hüzünlü** duruyor. Kız naif kırılğan bir yapıya sahip. **Mutsuz** bir görüntüsü var. Çabası var ama sanki çabalasa da bir şeylere ulaşmayacak gibi"

2. Kart: "Burada köy koşullarında okula giden bir kız var, **ailesi için endişeli**. Köy şartlarında yaşayan annesini tek başına **bırakmayı istemiyor**. Bir taraftan da başarmak istediği bir okul var. Evet, endişeleniyor, **üzülüyor** annesi için ama bir hedefi de var"

TAT'nin 16. kartı ise, son kart olmasından dolayı, bireyde ayrılık ve kayıp anksiyetesini de harekete geçirir (İkiz, 2011). Bazı katılımcıların son kart olan 16. kartta, hikâye anlatmakta zorlandıkları ya da hikâye anlatmayı reddettiği görülmüştür. Bu durum, katılımcıların boşlukla baş etmekte zorlandıklarını, ayrılık kaygısının arttığını ve bu kaygıyla baş etmekte zorlandıklarını düşündürmüştür.

16. Kart: "Ne söylesem ki. Hım düşünüyorum. Umarım böyle bu sayfa gibi tertemiz bir hayatım olur. Bu kadar"

16. Kart: "Burda hikâye oluşturmak zor. Bu beyazlıkta içi karmakarışık birini görüyorum. Sadece bunu diyebilirim"

16. Kart: "Bir şeyler var ama bir araya getiremiyorum. Bilmiyorum"

16. Kart: "Ne söyleyeyim ki? Aklıma bir şey gelmiyor. Bu anlattığım hikayeleri birleştirsem olur mu"

Boş kart olan 16. kartta, depresif duygulanıma karşı hipomanik savunmaların devreye girdiği yanıt örnekleri ile karşılaşmıştır. Çatışma ve ayrılığın olmadığı, bir arada olma arzusunun, huzur ve mutluluğun hâkim olduğu hikayeler anlatılmıştır. Ayrılık ve buna yönelik bir yas çalışmasına yönelik düşlemler yerine, abartılı düzeyde olumlu düşlemlere yer verme arzusu dikkat çekmektedir.

16. Kart: "Tüm dünyada herkes huzur içinde, beni de iyi bir geleceğin, iyi arkadaş ortamının beklediği, kötülüğün olmadığı **hep neşeli** olduğumuz bir hayat. Bu kadar"

16. Kart: "... **Hep bir arada** olacağımız, artık onları sorunlarımla üzmeyeceğim bir hayat olsun isterdim"

16. Kart: "**Tertemiz** bi hayatım olsun istiyorum bu beyaz kâğıt gibi. Ailemle güzel bir hayatım olsun. Sonu da **mutlu**"

16. Kart: “Masmavi bi gökyüzü, altında tek katlı 3-4 kişilik bi ev. Evin büyük bi bahçesi, bahçede meyve ağaçları. **Mutlu bir aile**”

Depresif Duygulanım ve Narsisistik Yetersizliğe İlişkin Bulgular

Rorschach Testi kodlamasında, depresyonun ne şekilde ifade edildiğini gösteren bazı özel yanıt tipleri mevcuttur. Rorschach Testi’nde, nesne kaybına duyulan endişe renklere aşırı hassasiyet olarak kendini göstermektedir. Daha çok C’ şeklinde gösterilen bu renkler, siyah ve beyaza hassasiyet şeklinde de ortaya konacaktır. Renksiz kartlardaki gri ve beyaz renge olan duyarlılığı ifade eden C’ yanıtlarının sıkıntı, endişe ve depresyon yaşayan kişilerde daha sıklıkla verildiği düşünülmektedir (İkiz, 2012).

Rorschach Testi’nde depresyona işaret eden C’ yanıtlarının özellikle 1 ve 5. kartta gelmesi dikkat çekicidir. Bu kartlardan birinci kartta annesel tasarım, ilk nesne ilişkisi ve burada kişinin konumuna yönelik bilinçdışı malzemeyi açığa çıkarttığı bilinmektedir. Beşinci kartta ise kimlik ve kendilik tasarımları, benlik yapısı gözlenmektedir. Bu kartlara verilmiş olan yanıtların genelinde, bütün bir tasarımın verildiği ancak özellikle anket kısmında "siyah" rengin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte "kurumuş", "cansız", "rengi gitmiş" gibi depresif nitelikte yanıt içerikleriyle birlikte depresif söylemler de göze çarpmaktadır.

“Yarasa görüyorum. Sadece yarasa? Kanatları ve tamamen **kara, karanlık olması**”

“Hem yarasa hem de yaprak? Renginden **siyah** ya. **Çürümüş** bir yaprak ama. Yıpranmış, rengi **solmuş** gibi”

“Güve. Şey nasıl söylesem, biraz masumluk, **çaresizlik** sezdim”

Rorschach Testi’nin kimlik kartı olan 5. kartta, kendilik tasarımındaki kırılmalılığı düşündürülen depresif nitelik taşıyan içerikler ile narsisistik eksikliğe/yetersizliğe vurgu yapan yanıtlar göze çarpmaktadır.

"Kelebek. Uçmak istiyor ama uçamıyor, çünkü **kara**. Ne bileyim **güçsüz** gibi"

"Kuşa benzettim, kanatlı **zayıf çelimsiz** ama"

"Salyangoz, **kabuğu olmayan** salyangozlar olur ya"

"Sırtını bana dönmüş bir yarasa görüyorum. Yanlara doğru açılan kanatları, **küçük ince** ayakları var”

Bununla birlikte 5. karta verilen; "Kelebek, uçmak istiyor ama uçamıyor. Siyah? Ne bileyim güçsüz gibi", "Şu kelebeğe benziyor, kanatlarını açmış uçacak, ya da uçmaya çalışıyor gibi", "Bir kelebeğe benzettim ilk başta. Uçmak isteyen, özgürlük isteyen bir

kelebek", "Salyangoz, kabuğu olmayan salyangozlar olur ya" gibi yanıtlar bağımsızlaşmayı arzulayan ergenlerin narsisistik yetersizliklerinden dolayı bunu başarabilecek yeterlilikte henüz olmadıklarını düşündürmektedir. Verilen bu yanıtlarda, "uçmak" eylemine sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Ya uçmak isteniyor ya da uçmaya çalışılıyor. Yanıt içeriklerinde ayrışma ve uzaklaşmaya dair arzu belirgin bir şekilde ortaya konmakta ancak bireyin içsel kaynaklarının henüz bunu başarabilecek düzeyde olmadığı, yani yeterince güçlü bir benlik yapılanmasından mahrum olduğu söylenebilir.

Genel olarak katılımcıların Rorschach Testi yanıt içerikleri incelendiğinde, narsisistik yetersizlik ekseninde değerlendirilebileceğimiz, yaslanma ihtiyacını akla getiren "birlikte" yapılan eylemlere sıklıkla yer verildiği göze çarpmaktadır. "Dengelemek", "kenetlenmek", "destek olmak" gibi fiillerin sıklıkla kullanıldığı, narsisistik açıdan yaşanan eksiklik dolayısıyla ötekinin yardımına gereksinim duyulduğu görülmektedir.

"Üst üste konulmuş taşlar gibi. Düşeceklermiş gibi ama birbirlerini dengeliyorlar"

"Sanki aşağıdakiler üsttekileri **tutuyormuş** gibi. Birbirlerine **destek** oluyorlar sağlam durmak için"

"Şu ortadaki, birbirine **tutunmaya çalışan** iki şey gibi, bir **dayanışma** var gibi"

"Şunu çantaya benzettim. İki tutmuş kendine doğru çekiyor. Şöyle bakınca birbirinin aynısı. Böyle **taşıyorlar birlikte**"

"İyi bir şey için **birlikte** mücadele eden bir şeyler var burda. İyiliğe doğru **birlikte** yürüyen dört ayaklı hayvan gibi"

TAT'de depresif duygulanımın nasıl işlendiğine ilişkin bilgi edinmek için 3BM, 12BG ve 13B no'lu kartlara verilen yanıtlar incelenmiştir. Katılımcıların 3BM no'lu kartına verdikleri yanıtlara baktığımızda, depresif duygulanımın net bir şekilde ortaya konduğu ve bu depresif duygulanımla baş edebilmede ötekinin desteğine duyulan ihtiyacın vurgulandığı hikâyeler anlatılmıştır. Bununla birlikte narsisistik düzlemde yorumlayabileceğimiz "değersizlik" ve "kırılganlığa" vurgu yapan hikâyeler de aktarılmıştır.

3BM Kartı: "Hevesi kırılmış **üzgün** bi insan. Tam olarak ne olduğunu kestiremiyorum ama istediğini elde edememiş gibi? **Yardıma** ihtiyacı var, bu ihtiyacı karşılanırsa ayağa kalkacaktır"

3BM Kartı: "... Bir **umutsuzluk** görüyorum. Aile büyükleri düşünceli ise, ona **destek** olurlar. Belki kız daha kötü bi şeyler yapabilir bu kafayla, aile **destek** olmazsa"

3BM Kartı: "Hiçbir şey görmek duymak istemiyor, **dünyası yıkılmış** tabiri caizse? Bundan sonraki hayatında o kadar **mutlu olmaz**, çünkü çok **kırgın** görünüyor"

3BM Kartı: "**Güçsüz** bir insan. **Umutsuz** bir kafa koyma biçimi bu, bir şeylerden vazgeçmiş gibi"

12BG kartına verilen yanıtlara baktığımızda kayıp ve terk edilme temalarının çok sık verildiği gözlenmiştir.

12BG Kartı: "Bi ağaç var, bir kayık. Sanki eskiden burda su varmış da artık yok, **kurumuş** gibi. Kayık da o zamandan kalma. Sonbaharı anımsatıyor"

12BG Kartı: "Nehrin kenarında **terk edilmiş** bir sandal, **çürümek** üzere bence. Ağaç da **kurumak** üzere, çok az yaprağı kalmış. Sonbahara yakın bir hava da olabilir. **Terk edilmiş** bi yer özetle"

12BG Kartı: "**Terk edilmiş** bi sandal, kimsenin uğramadığı bir yer"

Katılımcıların 13B kartına verdikleri yanıtlara baktığımızda, depresif duygulanım ile narsistik kırılmalığa ve eksikliğe gönderme yapan ve tek başına kalmada zorluğun dikkat çektiği hikayelerin anlatıldığı görülmektedir.

13B Kartı: "**Yalnız, üzgün** bir çocuk. Ayağında **ayakkabısı yok**. Yol gözlüyor sanki"

13B Kartı: "**Kimsesiz** kalmış bi çocuk. Ayağında **ayakkabı falan da yok**. Evde tek kalmış. Birinin **yardımanı** bekliyor."

13B Kartı: "... Çocuğun ayakları **çıplak** bize bakıyor. Tamamen **yoksulluk**. ... **Çaresizlik** var burda. Çocuğun elinden gelen bi şey yok ne yazık ki. Sadece çaresizlik görüyorum. Evin içinde **elektrik de yok, karanlık**"

TAT'nin depresif konum kartlarında, narsistik kırılmalığın fazla olduğu ve nesneden dayanak alma ihtiyacının yoğun hissedildiği görülmektedir. Bununla beraber eşlik eden depresif duygulanım da katılımcıların nesneye bağlılığını, terk edilme/terk etme ve ayrılık endişelerinin yoğunluğunun, depresif duygulanımla eş zamanlı hissedildiğini düşündürmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Hayatın erken dönemlerinden itibaren gördüğümüz ayrılma-bireyleşme, birçok kaybın ve ayrılığın yaşandığı bir dönem olan ergenlikte, önemli bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır (Blos, 1967). Bu çalışmada, yaşam boyu aktif olan ve ergenlik döneminde ikinci kez ortaya çıkan ayrılma-bireyleşmenin depresyonla olan ilişkisine dair bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, depresif geç ergenler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler ve projektif test uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan klinik görüşmeler aracılığıyla katılımcıların evden ayrılmaya dair söylemleri ve projektif test bulguları psikanalitik kuram temel alınarak Fransız Okulu'na özgü içerik analiziyle değerlendirilmiştir.

Öncelikle katılımcıların evden ayrılmaya dair söylemlerine bakıldığında çifte değerli duygular göze çarpmaktadır. Katılımcılar bir yandan aileden uzaklaşmak ve bağımsız bir birey olarak yaşamayı arzularken, diğer taraftan da güven veren yakınlığı kaybetmeyi istememektedirler. Bu durum, İkiz (2013a)'in ergenlik döneminin en temel sorunsalı olarak açıkladığı, ebeveynlere olan gereksinimle bedendeki değişimlerin sonucunda gelinen kendi başına birey olma paradoksudur. Hem ayrılığı hem de yakınlığı isteyen katılımcılar için ne ayrılmak ne de birlikte yaşamak mümkün gibi görünmektedir.

Ebeveyn evinden ayrılmak isteyen bazı katılımcılar, ekonomik olarak bağımsız olmamanın ya da evin geçimine katkıda bulunmanın engel olduğunu öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, bir taraftan ayrılık arzulanırken diğer yandan ayrılığın mutlu etmeyeceğine de inanılmaktadır. Aynı zamanda, ekonomik olarak ebeveynlere bağımlı olmanın evden ayrılmaya engel olduğu düşünülürken ayrılıktan sonra geride kalanların hissedeceği duygulara da vurgu yapılmaktadır. Sonuç olarak, ayrılığa dair bir arzu duyulsa da katılımcılar için bunu gerçekleştirmenin zorluğu dikkat çekmektedir. Elbette ki maddi güçlükler, ekonomik paylaşımın zorunluluğu ya da eğitimin uzaması gibi nedenler ebeveyn evinden ayrılmayı güçleştirmektedir (Ting ve Chiu, 2002). Ancak evden ayrılmayı zorlaştıran bu sebeplere ek olarak, katılımcıların ayrılıktan sonra geride kalanların hissedeceği duygulara karşı bu denli duyarlılık göstermeleri, kendi içsel süreçlerinin de ayrılığa henüz hazır olmadığını düşündürmektedir.

Bununla birlikte katılımcılar için, ebeveyn evinden ayrılmak, bireyleşme sürecine katkıda bulunan bir eylem olarak değerlendirilmemekte, aile değerlerine karşı gelmek, onları üzme, kırmak olarak yorumlanmaktadır. Evden ayrılma eylemi, bir anlamda aileyi toptan reddetme ve ihanet olarak da algılandığından evden ayrılmaları durumunda aileden gelen duygusal yakınlık ve destek yitirilecek gibi hissedilmektedir. Roland'ın (1988) söz ettiği "ailevi benlik" kavramına karşılık gelen, yoğun bir iç içelik ve karşılığa vurgu yapan söylemler, aileye

ait değerlerin ve beklentilerin ne denli içselleştirildiğini göstermektedir. Birey için kendi arzusundan çok, ailenin arzusu ön planda olabilmektedir.

Aşırı bağımsızlık arzusunu ifade eden bazı katılımcılar ise, aile ile tüm bağları koparıp bağımsız bir yaşamı arzuladıklarını belirtmişlerdir. Blos (1967), ergenin kendi geçmişini ve ailesini reddetmesini, acılı ayrılma sürecinden aşırı bir şekilde kaçınmak olarak değerlendirmektedir. Parman (2019) ise, bağımsız bir kişi olmanın koşulunun bağ kurmak olduğunu, ancak bağların bizi bağımsız kıldığını söyler. Buradan hareketle, ergenliğin beraberinde getirdiği dönüşümler sonucunda, içsel nesnelere ayrılma zorunluluğu katılımcılar için üstesinden gelinmesi oldukça zor bir durum gibi görünmektedir. Bununla yüzleşmek, kayıplarının yasını tutmak yerine tüm bağları koparıp uzaklaşmak istemektedirler. Bu nedenle kolay bir ayrılma-bireyleşme sürecinin içine girilemediği ve bu kişilerde kaybın yasını tutabilen bir benliğin mevcut olmadığı söylenebilir.

Ebeveyn evinden ayrılmak, ayrılma-bireyleşme sürecinin sağlıklı çözümlenmesi için kritik bir adım olarak görülse de bu eylemin hangi koşullarda gerçekleştiği önemlidir. Bireyin, bunun üzerine düşünüp düşünmediğinin, hazırlık yapıp yapmadığının önemine vurgu yapan Lauru (2013), asıl önemli olanın ergenin kendisini nasıl konumlandıracağı olduğunu söyler. Kins ve Beyers (2010), ebeveyn evinden ayrılma eyleminin, özerk veya kontrollü bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğine de dikkat etmek gerektiğini vurgularlar. Bu bağlamda, aileden bağımsız yaşayan katılımcıların evden ayrılma sürecine baktığımızda, kendi arzuları sonucunda alınan bir karar olmasından ziyade zorunluluktan kaynaklı ve istenmeyen bir ayrılık olduğu göze çarpmaktadır. Evden ayrılma anı anlatılırken, aileye ve özellikle anneye olan yoğun bağlılıklarını sık sık dile getirmişlerdir. Ebeveyn evinden ayrılmak gerçek hayattaki bir ayrılık deneyimini temsil etse de (Kins ve Beyers 2010), ayrılığın intrapsişik bir süreç olarak görülmesi önemlidir (Blos, 1967, 1979). Dolayısıyla, ayrılığa dair nitelikli bir ruhsal çalışmanın yapılması ile asıl ayrışma olası hale gelecek gibi görünmektedir.

Katılımcıların, annelerini tanımlarken karşılaştığımız bazı ifadeler Barber'in (1996) "psikolojik kontrol" kavramını akla getirmektedir. Barber (1996), psikolojik olarak kontrol eden ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına cevap veremediğinden bireyleşmenin gelişimi olumsuz etkilenecektir demektedir. Bu tür ebeveynler çocuklarına karşı empatik bir tutum sergilemedikleri ve kendi isteklerini karşılamaları için baskı yaptıklarından, davranışları çocuğun özerklik ihtiyacına müdahale eder. Ebeveynler çocuklarını fiziksel ve duygusal olarak kendilerine yakın tutmak için müdahaleci ve manipülatif taktikler kullandıklarında, genç yetişkinin ayrılma bireyselleşme sürecinden geçerken güçlü bir terk edilme ve "önemli" başkalarının kaybına dair korkusunu bildirme olasılığı daha yüksektir (Kins ve diğerleri, 2011).

İkiz (2013a), ayrılma-bireyleşme sürecini, aynı zamanda anne-babaların da ergenden ayrılması gereken bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ergenlik döneminde ergenin en önemli gereksinimi ailesinden kopmak, uzaklaşabilmektedir. Özel kimliğine kavuşabilmesi, birey olabilmesi için ailesinden uzaklaşmaya ihtiyacı vardır. Ancak katılımcıların annesel imgeye dair söylemlerine bakıldığında, bilinçdışında, ergene böyle bir alan sunamayan, bağımsızlaşmasına izin vermeyen bir ebeveynlik iklimi ön plana çıkmakta ve bu durum bireyleşme sürecini zora sokmaktadır.

Projektif test bulgularına bakıldığında ise, Rorschach Testi'nin nesne ilişkileri hakkında bilgi veren kartlarında görülen ayrışmamış- iç içe geçmiş tasarımlar, sembiyotik ilişkiler, ayna ilişkisine dair yanıt örnekleri, öteki ile kurulan ilişkide mesafe ayarlamının zorluğunu, nesneden ayrışmamaya dair bir problematiği göstermektedir.

Rorschach Testi'nin ayrılık kartında gelen yanıtlarda, birleşmeye yönelik arzunun yoğun olarak görülmesi, bağ kurmanın, bağı sürdürme arzusunun bu denli ön plana çıkması ergenlikle beraber yaşanan kayıpların yasının tutulmadığını, eski bağlardan vazgeçilemediğini düşündürmektedir. Ergenliğin, nesne ile bağların yeniden test edildiği ve çocukluk bağlanmalarının yasının yapıp yeni nesne ilişkilerine gidilen bir dönem olduğu (İkiz ve Düşgör, 2005) düşünüldüğünde, geç ergenlik döneminde artık başarılmasının beklendiği bu görevlerin henüz başarılmadığı söylenebilir. Ayrılık ve beraberinde getirdiği yas, hiçbir şekilde gündeme gelmemekte aksine "bir arada" olmanın mutluluğu, neşesi düşlemlenmeye çalışılmaktadır. Benzer şekilde TAT'nin son kartı olan 16. kartında, katılımcıların bir kısmının hikâye anlatmakta zorlanması ya da hikâye anlatmayı reddetmesi boşlukla, ayrılıkla baş etmekte zorlandıklarını düşündürmüştür. Çatışma ve ayrılığın olmadığı, bir arada olma arzusunun, huzur ve mutluluğun hâkim olduğu hikâyeler, depresif bir duygulanıma karşı hipomanik savunmaların devreye girdiğini ve bu sebeple yas çalışmasının yapılamadığını göstermektedir. Ergenlikle birlikte yaşanan kayıpların yasını tutabilecek ve ayrılığı gerçekleştirebilecek bir benlik işleyişinin olmadığı hem Rorschach hem de TAT'nin ayrılık kartlarında gelen yanıt örneklerinden de anlaşılmaktadır. Böylelikle eski bağlardan kopamayan geç ergenin yeni bağlar kurabilmesi ve bireyleşme süreci zora girmektedir.

Narsisistik yetersizlik ve depresif duygulanım açısından bakıldığında, Rorschach Testi'nin kimlik kartı olan 5. karta verilen yanıt örneklerinde, katılımcıların narsisistik açıdan kırılabilir ve depresif bir kendilik algısının varlığı gözlenmiştir. Depresif bir duygulanıma işaret eden C' yanıtlarının kimlik kartında karşımıza çıkması dikkate değerdir. Siyah renge yönelik hassasiyetin belirgin olarak açığa çıkmasının yanı sıra, ön plana çıkan depresif nitelik taşıyan içerikler ve tanımlamalar kendilik tasarımındaki kırılabilirliğin yoğunluğunu göstermektedir. Zabcı (2006), öznel bir kimliğe ulaşmak için, öznenin ötekenden ayrılabilmesinin ve bireyleşme

süreçlerinin tamamlanmasının gerekliliğini vurgular. Katılımcıların kendilik tasarımı olumlu bir yatırım yapamaması, kırılma ve depresif bir kendilik algısının olması, ayrılma-bireyleşme sürecinde yaşanan zorluğu göstermesinin yanı sıra ayrışmamış bir kimliği de düşündürmektedir.

Lorand'a göre (1967), kırılma bir narsisizme sahip olan depresif ergen, ailesiyle olan bağımlı ilişkisinden vazgeçememekte, yeni nesne ilişkileri kuramamaktadır. Geçmişini terk edemediği için geleceğe doğru ilerleyememektedir. Bu bağlamda, nesne ilişkilerine dair bilgi aldığımız kartlardan hareketle ayrışmada yaşanan zorluk ve ayrılık kartlarında gelen hipomanik savunmalar, bir olma-birleşmeye yönelik arzu, katılımcıların yaşadıkları kayıpların yasını tutamadığını, ergenlikle birlikte kaybettiği nesnelerin yerine yeni nesnelere koyamadığını göstermektedir. Bu sonuçlar aynı zamanda narsisistik açıdan yetersiz, kırılma bir kimliğe de işaret etmektedir. Çocuksu nesnelere yatırımın çekildiği (Colarusso, 1988), eski duygusal bağların gevşetildiği ve yeni duygusal bağların oluşumunun başlangıcı olan (Dashef, 1984) geç ergenlik döneminde bu görevlerin başarılamadığı söylenebilir. Dolayısıyla İkiz'in (2013b) belirttiği gibi, ergen aşk nesnesini değiştiremediği ve kendi narsisizmini dayanak alarak yeni aşk nesnelere yatırım yapamadığından depresif hissedecektir.

Narsisistik kırılma sebebiyle, gerek testörle kurdukları ilişkilerinde (sık soru sorulması, cevapların doğruluğunu teyit etme ihtiyacı) gerekse de verilen yanıtların içeriğinde katılımcıların dayanak ihtiyacının yoğunluğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra, "dengelemek", "kenetlenmek", "destek olmak" gibi fiillere sıkça rastlanması tek başına kalma kapasitesinde eksikliği aklı getirmekte ve ötekinin desteğine duyulan ihtiyacı göstermektedir. Bu durum, ergenlikle birlikte yaşanan dönüşümlerin ergen narsisizminde yarattığı kırılma (Arnoux, 2005) aklı getirmektedir. Kendi narsisizmini dayanak almak yeterli gelmemekte, ötekinin yardımına gereksinim duyulmaktadır.

Nesne ilişkilerine dair bilgi aldığımız TAT'de ise narsisistik kırılmanın özellikle depresif konum kartlarında (3BM, 12BG, 13B) belirgin olarak açığa çıktığı, dolayısıyla depresif duygulanımla başa çıkmada ötekinin desteğine olan ihtiyacının vurgulandığı, kısacası nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluştuğu gözlenmiştir. Narsisistik kırılma ekseninde anlatılan bu hikayelerin nasıl bittiğine bakıldığında ise, ihtiyaç duyulan desteğin karşılanması durumunda çoğu katılımcının olumlu bir sonla bitirdiği göze çarpmaktadır. Bu sonuç, narsisistik açıdan yaşanan yetersizlik/eksiklik, depresif pozisyonu işlemeyi ve depresif duygulanımla başa çıkmayı zorlaştırdığını düşündürmektedir. Katılımcılar için ötekenden destek almadan depresif konumdan çıkmak zor gibi görünmektedir.

Bireyin kendilik tasarımı ve ruhsal işleyişi hakkında bilgi edindiğimiz Rorschach Testi ile nesne ilişkilerini daha detaylı bir şekilde görme imkânı sunan Tematik Algı Testi'ni bir arada

değerlendirmek önemlidir. Rorschach Testi'nde kimliğe gönderme yapan 5. karta verilen yanıtlara baktığımızda "yetersizliğe" vurgu yapan yanıtlarla birlikte "bağımsızlaşma arzusunun" yoğun bir şekilde hissedildiği görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların nesne ilişkilerine bakıldığında ise, narsisistik açıdan yaşanan eksiklik dolayısıyla ötekenden beklenen desteğin açıkça görüldüğü, depresif konum kartlarında anlatılan hikayelerde depresif duygulanımla tek başına baş edilemediği, destek talebinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ergenlikle birlikte bedende yaşanan değişim ve dönüşümler, değişen nesne yatırımları ergenin narsisizminde bir kırılmaya neden olabilmekte ve bu nedenle ötekine duyulan ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın sonuçları, yaşanan bu depresif duygulanımın narsisistik yetersizlikle ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç olarak çalışmaya konu olan geç ergenlerde ayrılma-bireyleşmeye yönelik çatışmaların ve narsisistik yetersizliğin ön plana çıktığı ve bu durumun depresif bir duygulanımla sonuçlandığı söylenebilir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Çalışmada, aile ile birlikte yaşayan katılımcılar ile aileden bağımsız yaşayan katılımcılar arasında bireyleşme süreçleri açısından herhangi bir farklılaşma görülmemesine rağmen, ebeveyn evinden ayrılık anlamında eşit dağılmayan katılımcı sayısı çalışmanın bir sınırlılığı olarak ele alınabilir. Bunun yanında kadın ve erkek sayısının eşit olduğu bu çalışmada, katılımcıların eğitim ve sosyo-ekonomik statü grubuna eşit sayıda dağılmaması da çalışmanın bir başka sınırlılığıdır. Dolayısıyla katılımcı sayısının eğitim ve sosyo-ekonomik statü açısından eşit olarak dağıldığı çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Sonraki çalışmalarda, klinik bir tablonun olmadığı gruplar ile karşılaştırma yapmak ayrılma-bireyleşme dinamiğini daha kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olabilecektir. Ayrıca, ergenlik döneminin kendi içinde farklı yaş gruplarıyla ayrılma-bireyleşme süreçleri açısından değerlendirilmesi de önemli görünmektedir.

Tüm bu sınırlılıklara karşın, bu çalışmada projektif testlerden yararlanılması, depresif geç ergenlerin ruhsal süreçlerinin kapsamlı ve derinlikli bir şekilde anlaşılmasını sağladığı düşünülmekte ve bu araştırmanın güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. Son olarak, geç ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonda ayrılma-bireyleşme sürecinin etkisinin dikkate alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Tüm yazarlar eşit olarak katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek Beyanı:

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Kurul Onayı:

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu onayı ile gerçekleştirilmiştir (17.10.2019 tarihli 74136 numaralı karar).

Kaynakça

- Akdemir, A., Örsel, S., Dağ, İ., Türkçapar, H. M., İşcan, N. ve Özbay, H. (1996). Hamilton Depresyon Derecelendirme Ölçeği (HDDÖ)'nin geçerliği, güvenilirliği ve klinikte kullanımı. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 4(4), 251-259.
- Alsancak Sönmez, B. (2011). Çocuk depresyonu. *Yansıtma Dergisi*, 16, 9-25. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Anderson, S. A. ve Sabatelli, R. M. (1999). *Family interaction: A multigenerational developmental perspective* (2. Basım). Boston: Allynand Bacon.
- Anzieu, D. ve Chabert, C. (2011). *Projektif Yöntemler* (B. Kolbay, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları. (1960)
- APA (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of the Mental Disorders* (5. Basım – Düzeltilmiş Metin, DSM –V-TR). Washington, DC: APA
- Armsden, G. C., Mccauley, E., Greenberg, M. T., Burke, P. M. ve Mitchell, J. R. (1990). Parent and peer attachment in early adolescent depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18(6), 683-697.
- Arnoux, D. (2005). Narsisizm ve ergenlikte aşk nesnesinin seçimi (N. Zabcı, Çev.). *Psikanaliz Yazıları*, (11), 105-124. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, (67), 3296-3319.
- Blatt, S. J., D'Aflitti, J. P. ve Quinlan, D. M. (1976). Experiences of depression in normal young adults. *Journal of Abnormal Psychology*, (85), 383-389.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, (22), 162-186.
- Blos, P. (1979). *The Adolescent Passage*. Madison, WI: International University Press
- Colarussu, C.A. (1988). The development of time sense in adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, (43), 179-197.
- Dashef, S. (1984). Aspects of identification and growth during late adolescence and young adulthood. *American Journal of Psychotherapy*, (38), 239-247
- Dönmez, S. (2005). Aşka düşmek: Ergenlik devrimi ya da devrimin ergenliği. *Psikanaliz Yazıları*, 11, 125-146. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Eiguer, A. (2004). *Evin Bilinçdışı* (P. Akgün, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları. (2013)
- Flanagan C., Schulenberg J. ve Fuligni A. (1992). Residential setting and parent-adolescent relationships during the college years. *Journal of Youth and Adolescence*, 22(2), 171-189.
- Freud, S. (1914). "On Narcissism: An Introduction", *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis, 1966.
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güleç, N. (2014). Ergenlik: Anlamak ve anlaşılmak üzerine. *Psikanaliz Yazıları*, 29, 39-53. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İkiz, T. ve Düşgör, B. (2005). Yansıtılan yas. *Yansıtma Dergisi*, 3-4, 57-71. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- İkiz, T. (2013a). Ergenlikte Bağımlılık ve Ayrılmaya Dair. T. Parman (Ed.), *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* içinde (ss. 125-139). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İkiz, T. (2013b). *Rorschach Testinin Psikanalitik Yorumu-1*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İkiz, T. (2012). *Rorschach Testinin Psikanalitik Yorumu-2*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İkiz, T. (2011). *Tematik Algı Testi (TAT)*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Jacobson, E. (2015). Kendilik ve Nesne Dünyası (S. Yazgan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları (1964)
- Josselson, R. (1980). Ego Development in Adolescence. J. Adelson, (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology* içinde (ss. 293-299). Wiley, New York.
- Kins, E. ve Beyers, W. (2010). Failure to launch, failure to achieve criteri a for adulthood? *Journal of Adolescent Research*, (25), 743-777.
- Kins, E., Soenens, B. ve Beyers, W. (2011). Why do they have to grow up so fast? Parental separation anxiety and emerging adults' pathology of separation-individuation. *Journal of Clinical Psychology*, (67), 647-664.
- Kroger, J. (1992). Intrapsychic dimensions of identity during late adolescence. G.R. Adams, T.P. Gullotta, ve R. Montemayor (Edl.), *Adolescent Identity Formation* içinde (ss. 122-145). Newbury Park, CA: Sage.
- Lauru, D. (2013). Ergenlik Bir Gün Sonlanır mı? T. Parman, (Ed.), *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* içinde (ss. 203-213). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Levinsohn, P. ve Clark, G. (1999). Psychosocial treatments for adolescent depression. *Clinical Psychology Review*, (16), 329-42.
- Lorand, S. (1967). Adolescent Depression 1. *International Journal of Psycho-Analysis*, (48), 53- 60.
- Mahler, M. S., Pine, F. ve Bergman, A. (1975). İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu (A. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Marty, F. (2013). Ergenlik ve Bağımlılık. T. Parman, (Ed.), *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* içinde (ss. 94-125). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Milne, L. C. ve Lancaster, S. (2001). Predictors of depression in female adolescents. *Adolescence*, (36), 207-223.
- Parman, T. (2012). *Ergenlik ya da Merhaba Hüzüin*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Parman, T. (2019). Bağımlılıktan bağlanmaya: İnsan oluşun temeli olarak bağlanmak. *Psikanaliz Yazıları*, 39, 31-47.İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Roland, A. (1988). *In Search of Self India and Japan: Toward a Cross-Cultural Psychology*. Princeton University Press.
- Rubinfine, D. L. (1968). Notes on a theory of depression. *The Psychoanalytic Quarterly*, 37(3), 400-417.
- Şahin, A. (2011). Ergenin kronik hastalığı, depresyonu ve öğretmeni. *Yansıtma Dergisi*, 16, 99-109. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tanner, J. L. (2006). Recentering during emerging adulthood: A critical turning point in life span human development. J. J. Arnettve J. L. Tanner (Edl.), *Emerging Adults in America: Coming of Age in the 21st Century* içinde (ss. 21-55). Washington, DC: American Psychological Association.

- Taşkın, E. ve Çetin Ç., F. (2006). Ergenlerde majör depresyon: Risk etkenleri, koruyucu etkenler ve dayanıklılık. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(2), 87-94.
- Ting, K. ve Chiu, S. (2002). Leaving the Parental Home: Chinese Culture in an Urban Context. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 314-326.
- WHO (1992). The ICD-10 Classification of mental and behavioural disorders. Geneva: WHO.
- Winnicott, D. (1954). Mind and its relation to the psyche-soma. *British Journal of Medical Psychology*, 27, 201-209.
- Zabcı, N. (2006). Ergenlik ve Rorschach Testi. *Yansıtma Dergisi*, 5-6, 69-78. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Zetzel, E. (1960). Suitability for Psychoanalysis: A review of one hundred supervised analytic cases. *The Psychoanalytic Quarterly*, 29(4), 459-477.

Separation and Depressive Problem in Late Adolescence: A Projective Study

Summary

The process of separation-individuation is an intrapsychic process that reverberates throughout the life cycle. Although this process is never ended, its main developmental challenges are situated in early childhood and adolescence (Kins ve Beyers, 2010). These two life periods are defined as the first (Mahler, 1975) and second phase of separation-individuation (Blos, 1967). Separation-individuation is an important developmental task of adolescence. The adolescent relinquishes him/herself from childlike family dependencies and from earlier representations of the self and others (Blos, 1967). In addition, leaving the parental home, which is a developmental task of this period, has an important impact on the individuation process in late adolescence. According to Goldscheider and Goldscheider (1994), the act of leaving the parental home is indeed a critical step in the transition to adulthood. Flanagan, Schulenberg and Fuligni (1992) found that definitions of the relationship with parents were much more problematic when parents and children were still living under the same roof. In the current study, the aim was to examine the relationship between separation-individuation process and leaving the parental home. In addition, this study aimed to obtain information about the relationship between depression in late adolescence and the separation-individuation process.

Method

Participants and Sampling

The study was carried out with a total of 34 volunteer participants, 17 women and 17 men, who were diagnosed with depression. Participants' age ranged from 19 to 25 ($M = 22$). Twenty-eight of the participants live with the family, while six of them live independently from the family. It was observed that the participants had low and middle socioeconomic backgrounds. After semi-structured clinical interviews, Rorschach Test and Thematic Perception Test applied to 34 participants.

Data Analysis

Having informed the participants about the purpose of the research, a semi-structured pre-interview was conducted. Following clinical interviews, Rorschach Test and Thematic Apperception Test (TAT) were applied. The applied materials have been analyzed with content analysis peculiar to French School.

Results and Discussion

The main purpose of this study was to acquire information about the separation-individuation processes of late adolescents. In this study, the participants' discourses about leaving parental home were examined via clinical interviews and the Rorschach, and the Thematic Apperception Tests were used to analyze the separation-individuation process in late adolescence. The Rorschach Test was utilized to explore difficulties concerning separation, depressive affect, and narcissistic vulnerability. Depending upon separation-individuation process, the object relations were inspected via Thematic Apperception Test. These tests were evaluated according to French School. Results of content analyses suggested that late adolescents, who were diagnosed with depression, had symbiotic relation pattern and experienced difficulties while coping with separation. According to the findings of the Rorschach and Thematic Apperception Tests, the role of conflicts towards separation-individuation was important in the psychic organization of depressive adolescents. It was further observed that depressive late adolescents had difficulties in separation and differentiation from the other. They experienced narcissistic inadequacy resulting in the development of depressive affect and hardships regarding leaving the parental home. In addition, the findings obtained from clinical interviews about leaving the parental home revealed the difficulties experienced by late adolescents in separating from the family and becoming independent. In summary, it can be inferred that clinical interview findings and findings obtained from projective tests were complimentary to each other regarding the separation-individuation process.